

Василь Погорецький

КОНЦЕПТУАЛЬНА І СВИТОГЛЯДНА БОРТЬБА КИЇВСЬКИХ МИТРОПОЛИТИВ ПЕТРА МОГИЛИ ТА ІСАЇ КОПІНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

У статті розкрито національну історію першої половини XVII ст. у процесі світоглядної боротьби визначних українських церковних діячів Петра Могили та Ісаї Копинського в контексті відродження української державності.

Ключові слова: Україна, національна історія, українське питання, Петро Могила, Ісаї Копинський, боротьба, релігія, державність, незалежність.

Від князівських часів Україна, як етнографічний простір, була місцем боротьби різних ідей, релігій, племен і народностей. Дивлячись в минуле, з боєм у серці констатуємо, що українська історія позначена віковичним поневоленням. І тільки в княжі часи Українська держава існувала на всій тодішній руській етнічній території і мала централізовані інститути влади. В усі наступні віки Україна була роз'єднана як територіально, так і релігійно, але її трагічна історія завжди мала духовний вимір, що давала повноту життя та історичну свідомість. Тому аж до Люблінської унії 1569 р., коли Польща об'єдналася з Литвою, існувала Українська держава. І навіть після її занепаду, частина української еліти подалася на Південь та зорганізувала козацьку державу, що стала в обороні гнобленого православ'я, захисницею народних вольностей і невід'ємною складовою світобачення кожного українця.

Визвольна хвиля XVII ст. виносить на Київський престол дві сильні, але непримиренні церковні та культурно-освітні особистості: Петра Могилу та Ісаю Копинського. Це були представники двох ворогуючих між собою ідеологічних напрямків в Україні: західного і східного. Безумовно, що їх знакові постаті привертати і привертать увагу, як сучасників, так і нинішніх дослідників. Інтерес до їх церковного служіння і громадської діяльності особливо актуалізується сьогодні, – в зв'язку із політичним протистоянням західного і східного векторів та теперішньою релігійною нестабільністю в Україні.

Досліджувати таких ключових релігійних і громадських діячів й просто, і, водночас, складно. Адже, можна дати оцінку їхньої діяльності, проаналізувати тогочасну ситуацію, однак передати силу їх характеру, велич Духу і провидіння, яке відіграло не останню роль в їхньому житті, нелегко. У пропонованій статті спробуємо визначити місце Петра Могили та Ісаї Копинського в українській історії, базуючись на окремих, найбільш вагомих подіях, як на їх світоглядному протистоянні й концептуальній боротьбі, так і життєпису тодішньої України, становищі, в якому опинилась Українська Церква у XVII ст.

Знакові і багатогранні постаті – П. Могила та І. Копинський, котрі позначили своїми іменами цілу епоху в історії Української Православної Церкви та України, привертати увагу багатьох дослідників, істориків, вчених і письменників [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19 й ін.]. Автори певною мірою торкалися біографічних даних релігійних діячів, а також становлення їх як особистостей. Тому в контексті завдань даної статті зупинимось на окремих і важливих аспектах життєдіяльності митрополитів.

Конфлікт між Петром Могилою та Ісаєю Копинським мав світоглядно-політичну основу, початок якого проглядається вже у XIV ст. Після татарського лихоліття Київські митрополити перенеслися на Московщину, але при цьому хотіли й надалі затримати свою владу й старий титул. Однак ні в Україні, ні в Литві на це не згодилися й кілька разів обирали собі окремих митрополитів, які мали осідок в Києві або у Вільні чи Новгородку

Литовським. Тим часом Візантія виявила нахил до замирення з Римом. Це призвело до відокремлення Московської митрополії від Візантії. Натомість Київська митрополія зберегла відданість Константинопольському патріарху [17, с. 171]. П. Могила репрезентував ліберальну течію в київському православ'ї, а І. Копинський – консервативну. Ліберали прагнули піднести освітній рівень населення, шукали зв'язків з культурою Західної Європи, в той час, консерватори вороже ставились до світської науки і відкидали будь-який контакт із Заходом.

На основі глибокого аналізу подій нашої історії переконуємось, що властивою трагедією українського народу був не стільки монголо-татарський погром, розпад Київської Русі й подальші поневолення, як його взаємопоборювання. Це є джерелом наших нещасть. Олег Ольжич актуально підкреслив: “Дух руїни, дух степу покутує в психічному укладі нашого народу від княжої доби, почерез гетьманщину й визвольні змагання 1917–20 років аж по сьогоднішній день” [20, с. 11]. Справжньою причиною неспроможності відродитися і самоствердитись було церковно-релігійне роз'єднання. Та це не означало, що український народ втратив свою соборноправну релігійність, якою він завжди відзначався. Саме глибока національна трагедія закликала його ще дужче та рішучіше віднаходити церковні структури будови для того, щоб посилити свою релігійну духовність. Історія свідчить, що, коли настала криза державної влади на початку XVII ст., Українська Церква переймає ці функції на себе, піклуючись народом та, стаючи єдиним його порятунком.

Так розумів, сприймав і впроваджував місію Київської Церкви Петро Могила. Та паралельно, Ісаєю Копинським, нав'язувалась доктрина канонічності, чистоти і першості московського православ'я. Проблемою стало не до кінця з'ясоване та не зовсім зрозуміле переміщення Київської митрополії на Північ, до Московії. Хоча це був довгий процес боротьби, і незважаючи на те, що Україна мала своїх церковних провідників та митрополитів, все-таки, з часом утвердилось тяжіння до далекої Москви. Чомусь вважалось, що саме там правдива руська віра і чистота православ'я. А. Каппелер зазначав: “Укладена в ході Контрреформації в 1596 р. Берестейська унія створила підпорядковану папі уніятську церкву й тим самим розколола Київську митрополію. В Україні – значною мірою як протистояння католицизмові – розпочався протонаціональний духовний ренесанс. Заснована митрополитом Петром Могилою Київська колегія стала найважливішим центром української культури; тут православні традиції поєднувались із західними польсько-латинськими впливами” [21, с. 51]. Отже, Московська Церква не була продовженням української церковності. Українське християнство було просякнуте духом вселенськості, воно зберігало почуття приналежності до універсальної Христової Церкви.

Одночасне митрополічне служіння на Київській кафедрі Петра Могили та Ісаї Копинського було взаємопоборюваним, що проходило в складні для України часи, в період релігійного протистояння, яке в значній мірі ідентифікується з нашим сьогоденням. Тому їх історично-релігійні діяння актуальні й на початку XXI ст. Кожен з них прагнув по-своєму будувати Українську Православну Церкву, але, якщо П. Могила бачив розвиток Церкви і суспільства з їх українськими національними ознаками, тяжів до освіченого латинського Заходу, то І. Копинський – у строгій централізації змагав до єдності з московським консервативним і агресивним Північним Сходом. У непримиренному протистоянні між двома митрополитами Аркадій Жуковський вбачав концептуальну платформу: “Конфлікт, який виник між Могилою і Копинським, мав, крім інших, світоглядну основу: розходження між ліберальною і консервативною групами. Перша прагнула піднести освітній рівень населення за допомогою методів і зразків, узятих від своїх конфесійних противників, прямувала до зв'язку з культурою Західної Європи, вважала за можливе втримувати взаємоспівкування з католицькою церквою. Натомість консервативна група відкидала будь-який контакт з іновірцями, вороже ставилася до світської науки, особливо гостро поборювала латинську науку. Одним з представників останнього табору й був І. Копинський” [22, с. 30].

Після смерті Київського митрополита Іова Борецького в 1631 р., на Київську кафедру був обраний Смоленський єпископ Ісає Копинський, вихованець Острозької академії. Він довгі роки вів аскетичне життя в Печерському монастирі. Копинський був одним з п'ятьох єпископів, яких у 1620 р. з ініціативи гетьмана Петра Сагайдачного висвятив Єрусалимський патріарх Феофан, вертаючись дорогою з Москви, на Перемишльського єпископа. Пізніше Ісає був переведений до Смоленська. І навіть, будучи в сані єпископа, продовжував вести аскетичний спосіб життя, копав печери для подвижницького життя в монастирі. Він був великим ревнителем святого православ'я, але, маючи поважний вік, не зміг вчасно зрозуміти потреби українського православ'я, не мав належної підготовки до керівництва Церквою в такі складні часи. Йому більш зрозуміла була єдиновірна, непохитна північна сусідка, він щиро і довірливо шукав допомоги і захисту в Московського царя та патріарха. Ісає Копинський посилав свої прохання до Москви, вказуючи на переслідування православної віри: "Благочестивих князів немає, благородних вельмож не стало, всі від східного Православ'я на Захід завернули. Тільки дехто від малих і неславних при благочесті і правильній вірі знаходиться" [23, с. 342]. Митрополит Ісає був своїм і зрозумілим для козаків і посполитів, мав серед них незаперечний авторитет, на відміну від Петра Могили.

Протилежною особистістю до І. Копинського був Київський митрополит П. Могила, постать епохального значення в історії України і Європи XVII ст. Спираючись на аристократичне походження і впливові зв'язки, володіючи великими маєтками, він став палким захисником українського православ'я. Своєю активною діяльністю Могила створив новий образ православної віри, яка принципово відрізнялася від домогилянського періоду не тільки католицьким впливом на православну догматику та східну обрядовість, але і деяким відходом від духу традиційного православ'я. Вихований на західній культурі, Петро Могила хоч і дотримувався прадідівської православної віри, все ж ментальність його була західноєвропейською, орієнтованою на латинську духовність.

На думку І. Гаюка, П. Могила був прогресивною людиною часу, аристократом за походженням і вихованням, політичним і державним діячем за здібностями та можливостями [24, с. 144]. Він не був конфесійно засліпленим фанатиком, а екуменічно налаштованим місіонером, не боявся відкрито контактувати з різними релігійними деномінаціями, тобто діяч прогресивно-патріотичного масштабу, для якого інтереси Церкви і держави були пріоритетними.

Щоб вповні себе спасенно зреалізувати, Петро Могила вибирає єдиноправильний шлях – служіння Богу і людям, найбільш скривдженій і поневоленій державі – Україні, де вирішувалася доля усього православ'я, а з ним і багатостраждальна доля українського народу. Вже з дитинства П. Могила зіткнувся з людською жорстокістю єдинокровних братів, в боротьбі за молдавський престол, у жовтні 1607 р. загинув його батько Симеон. Сім'я Могили вимушена була залишити рідний край і переселитися на Україну, до Львова. Професор Н. Д. Тальберг стверджує, що Петро Могила навчався в Львівській братській школі, де отримав добру богословську освіту, яку доповнив у Замойській академії і розширив свої знання в Голландії і Парижі [25, с. 505].

Отримавши високу освіту, П. Могила залишає блискуче розпочату воєнну кар'єру і, маючи покровительство аристократичних кіл і прихильність Київського митрополита Іова Борецького, в 1627 р. приймає монашество, а після смерті Захарії Копистенського, в цьому ж році, його обирають архімандритом Києво-Печерської лаври. Він вважав, що "чернече життя – це досконалість християнського життя" [4, с. 396], а масштабне зло можна перемогти тільки добром і самовідданою духовністю, тому Петро Могила й обрав церковну кар'єру. Окрім того, він був людиною великих організаційних здібностей, енергійною, талановитою, вольовою і власнолюбною.

Очоливши найвпливовіший в Україні монастир, П. Могила став гідним продовжувачем справи своїх попередників – Єлисея Плетенецького та Захарії Копистенського, але на шляху його високих і прогресивних планів постало вперте нерозуміння і агресивне несприйняття великої частини чернецтва на чолі з Ісаєю Копинським. Конфлікт розпочався в 1631 р., з часу

заснування Петром Могилою в Києві Лаврської школи, а особливо, коли він відправив здібних ченців у Європу для навчання. На той час це була нечувана подія, оскільки духовенство і навіть миряни початку XVII ст. остерігалися латинських впливів, тому ініціатива П. Могили була зустрінута вороже. Окрім того, Лаврська школа, заснована Петром Могилою, ставала конкуренткою Братській школі, заснованій Іовом Борецьким ще в 1615 р., і до її появи безпосередньо був причетний І. Копинський, який окрім того був і першим ігуменом, створеного ним при школі Братського Богоявленського монастиря [10, с. 25].

Ситуація, яка склалася, була проти Петра Могили, тому що І. Борецький у своєму заповіті наказував навчати православну молодь тільки в Братській школі. Із цієї критичної обставини Могилі вдалося знайти єдино правильний для себе вихід – з'єднати Лаврську школу з Братською в обмін на призначення його старшим братчиком, розраховуючи на підтримку братчиками своєї кандидатури на митрополічу кафедру [8, с. 71–72].

Плани П. Могили не були зреалізовані, бо при обранні нового Київського митрополита перемогу отримав Ісає Копинський. Невідомо, де навчався і, яку освіту здобув нововибраний митрополит, але сучасники вважали його за талановитого церковного письменника, благодійника і ревного пастиря. Він належав до так званого монашого напрямку в духовній літературі. Показником обдарованості І. Копинського став його твір “Духовна лествиця”, в якому вперше із середовища монашого напрямку озвучується позитивне ставлення до світської науки. Автор підкреслює, що тільки вивчивши природу, ми можемо приступити до пізнання самих себе, і тільки з'ясувавши свою сутність, можемо перейти до пізнання Бога [1, с. 294]. А в праці “Алфавіт духовний” Копинський акцентує увагу на побожному вихованні підростаючого покоління [10, с. 25].

Свою першу світоглядно-кар'єрну боротьбу ще досить молодий Петро Могила програв поважному за віком і авторитетом старцю Ісаї Копинському, однак становище переможця не було надійним, цьому послужили його активні зносини з Москвою. Він помилково вважав, що взятий ним курс на підданство Московському патріарху є єдино можливим і правильним стратегічним кроком для порятунку українського православ'я від агресивної церковної політики латинського Заходу. Його помилку, але у державно-політичній сфері, повторить Богдан Хмельницький у 1654 р., що призведе до руйнації козацької України. В подальшому протистоянні І. Копинський зробить для себе ще одну, але вже партикулярну помилку, коли зіславшись на старість і хворобу, не поїде на сейм до Варшави, а відрядить ідейного ворога П. Могили, який вповні використовує цей шанс у боротьбі з ним.

На сеймі у Варшаві архімандриту Петру Могилі, завдяки своїм численним зв'язкам, вдалося зробити кардинальну зміну в житті Української Церкви і української державності. Цього митрополит Ісає не міг передбачити, П. Могила взяв реванш за попередні поразки, від варшавських подій боротьба між ними ще більше загострилася і перейшла в сферу самознищення. Могилі вдалося домогтися, щоб новообраний король Владислав IV Ваза повернув православним втрачені після Берестейської унії 1596 р. права, визнав православну ієрархію після оновлення її складу, замінивши престарілих єпископів, висвячених патріархом Феофаном, яких не визнавала польська влада на нових і енергійних [8, с. 80–82]. Не забув П. Могила і про себе, в королівському привілеї від 14 березня 1633 р. зазначалося, що король Владислав IV вважає печерського архімандрита цілком гідним митрополічного сану, бо члени роду Могили завжди відзначалися відданістю польській короні [26, с. 169]. На час підтвердження королем обрання Петра Могили Польща перебувала в стані війни з Московією, що ставило Ісаю Копинського в особливо невідгідне становище, та все ж він не зупинив боротьби.

Київський митрополит Ісає заперечив законність обрання П. Могили на митрополічий престол і до кінця життя дієво захищав митрополічі права перед королем, шукав підтримки в козаків, просив допомоги в Москві, неодноразово звертався до суду і поширював тенденційні послання про Могили. У своїх пастирських листах І. Копинський звинувачував Петра Могили у відступі від православ'я, запровадженні насильницької латинізації, веденні таємних переговорів з уніатами. Боротьба між двома митрополитами ще більше загострилася

після того, як Ісає Копинський поширив чутку, що П. Могила отримав благословення від папи Римського на патріарха, присягнув йому встановити на Україні римську віру, церкви перетворити в костели, а монастирі передати католицьким монахам [24, с. 201]. Митрополит Петро Могила спочатку відповідав на різкі закиди опонента, а пізніше зайняв більш жорстку позицію і звинуватив Копинського в державній зраді на користь Москви [27, с. 33].

На думку деяких дослідників, релігійна справа між двома митрополитами, набрала небезпечного світоглядного і політичного забарвлення, що призвело до соціальної напруги і протистояння в українському суспільстві. Через поширення таких діаметрально протилежних, поборюючих, тривожних повідомлень і закликів, багато монахів почали зі страху переселятися зі своїми маєтками до Московії. Зокрема, в червні 1638 р. насельники Густинського монастиря переселилися до Путивля разом із своїм ігуменом. Нараховувалось їх близько 70 старців, 20 слуг і 11 селянських родин, а також близько 70 сестер з жіночого Ладинського монастиря [8, с. 90]. До цієї ідеологічної боротьби, що охопила широкі верстви населення, додалася і особиста ворожнеча між двома митрополитами, що принесло велику шкоду для православ'я.

Знесилений виснажливою боротьбою, зневірившись у можливості побороти свого молодшого противника, позбавлений посад і засобів для належного існування, І. Копинський вирішив також переселитися до Московщини. Але цей ризикований задум йому не вдался. Прихильники Могили спіймали його і привезли до Києва, де він перебував під суворим наглядом аж до смерті 1640 р. [22, с. 30]. Після цього полум'я боротьби відчутно пригасло, але в Українській Церкві ще довго йшло протистояння між прихильниками самостійницької лінії Петра Могили і тими, хто схилився за намовою Ісаї Копинського в бік Москви.

Петро Могила не довго пережив свого непримиренного противника, лише на 7 років. Виснажлива і жорстка боротьба забрала в нього здоров'я і дорогоцінний час, який він міг використати на служіння Богу й Україні, чого щиросердечно прагнув. Митрополит неодноразово намагався виправдати сподівання своїх прихильників, а противникам довести, що не шукав власної користі, а тільки дбав про розбудову духовності серед українського народу. Хвороба, що невідступно точила його організм, заставляла Петра Могила поспішати вкорінювати освіченість серед духовенства і особливо вдосконалювати високий вишкіл студентів [18, с. 240–241]. Як церковний діяч, він часто роздумував про причини хворобливого самопоборювання серед українців і, зокрема, серед церковнослужителів. Це болюче питання залишається актуальним для всіх народів і релігій, і на початку ХХІ ст. професор Луціан Бальтер підкреслює, що кожна людина за своєю природою є добра, але через присутність зла в світі, допускаючи гріх до себе, чинить зло собі та іншим людям, бо має ослаблену волю [28, с. 247–249].

Усвідомлюючи величезну відповідальність за долю Православної Церкви в Україні, за останні роки свого напруженого життя, П. Могила зробив так багато, що українське православ'я, будучи автономною Церквою від Константинопольського патріархату, по суті стало функціонувати вже як автокефальне утворення. Він розумів, що роздори в Церкві та суспільстві виникають через відсутність в Україні незалежної держави, тому прагнув, щоб Церква стала провідницею українського народу, навчаючи духовності й патріотизму. З цієї метою він створив Київську колегію для плекання самостійницьких поглядів. Заради єдності в українському суспільстві Петро Могила пішов на зближення з уніатською Церквою і розробив разом з А. Кісілем проект поєднання Східних Церков “*Sententia cuiusdam nobilis poloni graecae religionis*” [8, с. 142], якому не судилося бути реалізованим. “Започаткований митрополитом рух до “*нової унії*” міг би привести до утворення в Україні єдиної християнської церкви, але цей рух був перерваний за загадкових обставин смертю п'ятдесятирічного владики” [22, с. 226].

Навіть смерть Ісаї Копинського і Петра Могили не припинила концептуальну і світоглядну боротьбу в середині Української Православної Церкви, яка закінчилась тим, що світська московська влада, через політичний тиск на керівництво Туреччини, домоглася в 1686 р. передачі Української Церкви під руку Московського патріарха. Це була велика

трагедія, до якої були причетні і свої гетьмани, і старшина, і частина духовенства [29, с. 393–394]. Церковне поневолення відбулося тільки через 32 роки після Переяславської ради 1654 р., тому що Київський митрополит Сильвестр Косів, який був обраний після Петра Могили, не поділяв політичного союзу України з Москвою. Отож, остаточне підпорядкування Київської митрополії Московії відбулося за правління гетьмана Івана Самойловича, прихильника приєднання, а першим Київським митрополитом з підданством Москві став Луцький єпископ Гедеон, князь Святополк-Четвертинський, людина із слабким характером, сват Самойловича [30, с. 88–90]. Така релігійно-політична конструкція має назву в сьогоденні УПЦМП (Українська Православна Церква Московського Патріархату).

Боротьба за повний релігійний і політичний вплив на Україну з боку Москви триває. Свідченням цьому є десятиденний пастирський приїзд в Україну Московського патріарха Кирила, який тривав з 27 липня по 5 серпня 2009 р., і серпневі звернення до українського народу цього року російського президента Дмитра Медведєва, в яких проглядається повчально-наказовий тон. Зокрема, в численних промовах патріарха не прозвучало нічого нового, не відбулося єкуменічної зустрічі з предстоятелями УПЦКП, УАПЦ і УГКЦ, на яку сподівалось духовенство цих Церков і українська громадськість, а наголос Кирил зробив на консервативній ідеї канонічного підпорядкування Московському патріархату. Ця концепція має витoki ще з початку XVI ст., коли псковський монах Філофей у листі до московського царя Василя III у 1510 р. твердив, що з упадком Риму і Константинополя центр святої вселенської Церкви вже знаходиться в Москві [31, с. 116]. Розпочавши свій візит з Києва, патріарх Кирил мав би зрозуміти, що більшість киян та жителів Центральної України є прихильниками створення Єдиної Української Помісної Православної Церкви, якої духовний центр має бути не в Москві, а в Києві. Про таку Церкву мріяв і вибудовував Київський митрополит Петро Могила.

Концептуальна і світоглядна боротьба двох Київських митрополитів І. Копинського та П. Могили має безпосереднє відображення в сучасній українській дійсності, вона показово виявляється в розколі українського православ'я. І, якщо в українському суспільстві хоч повільно, але незворотно відбувається поступовий процес національного державотворення, відроджується національна культура, національні традиції і звичаї, то в релігійному питанні панує задавлена глибока криза і застій. Постійне протистояння Українських Церков спричинило втрату їхнього авторитету і формування негативної думки в суспільстві. Серед причин такого невідрадного стану на чільному місці стоїть засліплене нерозуміння кінцевої необхідності включитися Українським Церквам у національно-відроджувальний процес для зросту духовності.

Як у часи Ісаї Копинського і Петра Могили, Україна перебувала під сильним тиском амбітних сусідніх держав з їхніми релігійно-політичними претензіями, так і в сьогоденні бачимо аналогічну ситуацію. Занадто ще велика і якась панічна схильність до почуття меншовартості живе серед українських християн, хвороблива тяга до Москви знесилює національну свідомість. Нам не вистачає сьогодні відважного і самостійницького Духу П. Могили, який відродив в Україні не просто Православну Церкву, а Церкву з її українськими національними ознаками. Він, як і в XVII ст., став духовним вождем України і автором проекту цивілізаційного майбутнього нашої країни, таким Петро Могила постає і в XXI ст. Отож, сучасним українським християнам залишилась вмощена, правдива і спасена дорога, дорога Київського митрополита Петра Могили, яка веде до побудови сильної і впливової Єдиної Української Помісної Православної Церкви і розбудови справедливої, могутньої і незалежної Української держави.

Список використаних джерел

1. *Костомаров Н. И.* Исторические произведения. Автобиография / Сост. и ист. – биогр. очерк В. А. Замлинского; Примеч. И. Л. Бугича. – К.: Изд-во при Киев. ун-те, 1989. – 736 с. 2. *Костомаров М.* Галерея портретів. – К.: Веселка, 1993. – 326 с. 3. *Костомаров Н. И.* Киевский митрополит Петр Могила. – К., 1990. 4. *Голубев С. Т.* Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники: В 2-х т. – Т. 1. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1883. – 559 с. 5. *Голубев С. Т.* Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники: В 2-х т. – Т. 2. –

К. : Тип. С. В. Кульженко, 1898. – 498 с. 6. *Голубев С. Т.* Києво-Могилянська колегія при житті свого фундатора, Київського митрополита Петра Могили. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицького, 1890. – 23 с. 7. *Терновський Ф.* Київський митрополит Петро Могила // Київська старина. – 1882. – Т. 2. – № 4. – С. 1–24. 8. *Жуковський А.* Петро Могила й питання єдності церков. – К.: Мистецтво, 1997. – 304 с. 9. *Василів Р.* Концепція Церкви у Київського митрополита Петра Могили. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. – 348 с. 10. *Хижняк З. І., Маньківський В. К.* Історія Києво-Могилянської академії. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – 184 с. 11. *Хижняк З. І.* Києво-Могилянська академія. – К.: Вид-во при Київ. держ. ун-ті видавничого об’єднання “Вища школа”, 1981. – 236 с. 12. *Хижняк З. І.* Могила Петро Семенович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст.: Енцикл. вид. / Упоряд. З. І. Хижняк; За ред. В. С. Брюховецького. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2001. – С. 370–374. 13. *Алексієвець Л. М.* Києво-Могилянська академія у суспільному житті України і зарубіжних країн (XVII–XVIII ст. ст.). – Тернопіль: Збруч, 1999. – 263 с. 14. *Алексієвець Л. М.* Петро Могила в духовній історії України // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – Вип. 2. – С. 9–14. 15. *Погорецький В.* Роль митрополита Петра Могили у розвитку української духовної культури // Україна – Європа – Світ. – Вип. 2: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – 267 с. 16. *Річинський А. В.* Проблеми української релігійної свідомості. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. – 448 с. 17. *Гриневич В.* Минуле залишити Богам. Унія та уніатизм в екуменічній перспективі / Пер. з польськ. О. Дудич. – Львів: Свічадо, 1998. – 168 с. 18. *Басенко К.* Початок: Історичний роман. – К.: “Радянський письменник”, 1972. – 552 с. 19. *Книш Г. А.* Обітниця: Роман / Худож. Є. І. Безніско. – Львів: Каменяр, 1989. – 394 с. 20. *Ольжич О.* Дух руїни / Вступне слово О. Зінкевича; Післямова І. Дзюби. – Вид. 2-ге. – К.: Смолоскип, 2008. – 52 с. 21. *Кантелер А.* Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад / перекл. з німецької Х. Назаркевич, наук. ред. М. Крикун. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005. – 358 с. 22. *Климов В., Колодний А., Жуковський А. та ін.* Феномен Петра Могили (Біографія. Діяльність. Позиція). – К.: Дніпро, 1996. – 270 с. 23. *Карташев А. В.* Очерки по истории Русской Церкви. Т. 2. – М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2009. – 688 с. 24. *Колодний А., Нічик В., Климов В. та ін.* П. Могила: богослов, церковний і культурний діяч. – К.: Дніпро, 1997. – 216 с. 25. *Тальберг Н.* История Русской Церкви. – К.: Общество любителей православной литературы. Издательство имени святителя Льва, папы Римского, 2007. – 924 с. 26. *АЮЗР.* – Ч. І. – Т. VI. – № 266; *Monumenta Ucraine Historica.* – V. II. – Romae, 1965. – P. 168–170. 27. *Рудницький Ю.* Ієремія Вишневецький: спроба реабілітації. – Львів: ЛА “Піраміда”, 2008. – 300 с. 28. *Balter L.* Problem reinterpretacji skutków grzechu pierworodnego w człowieku // Zło w świecie, Communio. – 7. – Poznań, 1992. – S. 247–293. 29. *Огієнко І.* Українська церква за час Руїни: 1657–1687 / Упоряд., авт. передмови М. С. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2006. – 468 с. 30. *Гудзик К.* Дорога втраг – незалежність української церкви // Дві Русі / За загальною ред. Л. Івшиної. – К.: Факт, 2003. – 496 с. 31. *Kallistos Ware.* Kościół prawosławny. – Białystok, 2002. – 373 s.

Vasyl Pohoretskyi

CONCEPTUAL AND WORLD – VIEW STRUGGLE OF KYIV METROPOLITANS PETRO MOHYLA AND ISAJA KOPYNSKY IN THE CONTEXT OF REBIRTH OF UKRAINIAN STATE SYSTEM

In the article the national history of the first half of the XVII century is shown in the process of the struggle of prominent Ukrainian church men Petro Mohyla and Isaya Kopynsky in the context of rebuilding of Ukrainian state.

Key words: Ukraine, national, history, Ukrainian question, Petro Mohyla, Isaya Kopynsky, struggle, religion, state, independence.